

СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 378.1

О. І. Булейко

Вінницький будівельний технікум

НАУКА І ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: ТЕНДЕНЦІЇ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто тенденції розвитку сучасної науки та освіти. Роль інноваційних технологій за останнє десятиліття якісно зросла у форматі геометричної прогресії. Потреба у розширенні діапазону можливостей та глибинної структуризації наукоємної складової потенціалу нації, є навіть не потребою, а вимогою чи то навіть єдиним можливим вектором розвитку країни, елементом виживання.

Ключові слова: інформаційні технології, освіта, розвиток, суспільство, тенденції, наука.

Сучасна наука на порозі ХХІ ст. робить дедалі нові відкриття в осмисленні глобальних проблем світобудови, наближаючись до істини, зокрема через нову науку інформаціологію, яку розвивають академіки І. Й. Юзвішин та Е. В. Євреїнов, висунуті на здобуття Нобелівської премії у 1997 р. Ці вчені зробили «відкриття фундаментальних законів інформації, розробку основоположного принципу розподіленої обробки інформації та його реалізацію». Наука – це сукупність наукових знань людини в системі духовної культури, які представлені у спеціальних текстах із знаково-символічною формою вираження змісту пізнавально-теоретичної сфери свідомості [5]. Особливу увагу представників гуманітарної сфери привертає феноменальне відкриття фундаментального явища природи – інформації, яка є генералізаційно-єдиною первісною субстанцією Всесвіту.

«Той, хто володіє інформацією, володіє всім світом». Цей вислів уже не є основовизначальним у розумінні успішної стратегії розвитку. Той, хто продукує знання (інформацію, технології), здатен впливати і коригувати хід історії. Той, хто моделює дійсність та акцентує її, задає «фізичні закономірності» існування у цій реальності – саме той володіє світом. Слова Р. Рейгана «Ми даємо гроші на науку не тому, що багаті, а ми багаті тому, що даємо гроші на науку» свідчать про те, що наука та освіта є не лише визначальними чинниками ефективного розвитку економіки, але й гарантією інтелігентності й освіченості суспільства у цілому.

Коли учені та освітяни опиняються на узбіччі суспільних процесів, тоді не лише ухвалюються хибні державні рішення, але й саме суспільство стрімко деінтелектуалізується. Попри декларативні заяви, наука реально ніколи не належала до пріоритетів українських правлячих еліт. Сьогодні в Україні на

одного науковця витрачається щороку майже у чотири рази менше коштів, ніж у Росії, у 10 разів менше, ніж у Бразилії, у 30 разів менше, ніж у США.

Тема, що виноситься на обговорення, належить до найбільш фундаментальних проблем сучасної науки й освіти. XXI століття робить грандіозні виклики традиційному суспільству, національним державам і культурам, способам підготовки людини до життя, що здійснюється насамперед засобами освіти і виховання. Наприкінці XX ст. світ знову став майже невпізнаним. Його важко охопити єдиним поглядом, передбачити головні вектори розвитку, запропонувати превентивні освітньо-культурні інновації. Разом з тим досить рельєфно проглядаються тенденції економічної глобалізації й антиглобалізації, ознаки інформаційного суспільства і посилення взаємозалежності народів, утвердження демократичного порядку і ринкових перетворень у дедалі більш широкому світовому просторі [4].

Освіта, її напрями розвитку, зміст і навчальні технології, організація знаходяться в епіцентрі дискусій, що розгорнулися нині у світовому інтелектуальному середовищі. Мова йде про опрацювання нової філософії освіти – освіти, яка б забезпечила комфортне існування людини у XXI ст. Західний світ намагається охопити її Болонськими деклараціями. І хоча головні напрями розвитку освіти в них визначено досить перспективно, запитань усе ще залишається більше, ніж відповідей. Проблема загальної філософії освіти поступово утверджується як головна проблема сучасної світової освітньої політики.

У зв'язку з цим українська педагогічна еліта має сказати вагоме слово. Усьому світові відомі імена та ідеї видатних українських педагогів, а саме: Макаренка, Сухомлинського, Ушинського, Ващенко, Русової та ін. Ми маємо продовжити їх пошуки в контексті сучасної історичної епохи, здійснити широкоформатний прогноз розвитку освітянської справи, запропонувати суспільству фундаментальні нововведення, які б забезпечили ефективну моду.

Як відомо, фундаментальні цілі освіти століття сформульовано у доповіді Міжнародної комісії під керівництвом Жака Делора «Освіта для XXI століття», підготовані для ЮНЕСКО у 1996 р. «Перед численними викликами, які ставить перед нами майбутнє, – стверджує цей документ, – освіта є необхідною умовою для того, щоб дати людству змогу посуватися вперед до ідеалів миру, свободи і соціальної справедливості». У дусі цієї стратегії, Лісабонської угоди, Болонського процесу, інших міжнародних угод у галузі освіти і здійснюється освітянська реформа в Україні.

Останні роки позначено низкою освітянських інновацій, спрямованих на збереження досягнень минулого й одночасно на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культури і соціальної практики. Розроблена і затверджена Указом Президента України «Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття» є документом стратегічного значення. Вона визначає загальну філософію освіти, пріоритети і принципи, основні напрями і механізми розвитку на першу чверть поточного століття [7]. Принциповими в ній є положення про необхідність забезпечення рівного

доступу до якісної освіти, утвердження новітніх інформаційних педагогічних технологій, мовних стратегій освіти.

Українська освіта має стати орієнтованою на особистість, демократичною, конкурентоспроможною у світовому освітньому просторі. Базуючись на національній ідеї українського державотворення, вона спрямована на утвердження національних інтересів, має здійснюватися впродовж життя, відповідати потребам особистості та суспільства, які постійно змінюються.

Першою і, очевидно, головною є проблема модернізації змісту освіти, приведення його до відповідності найновішим досягненням сучасної науки, культури і соціальної практики. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, до пріоритетів освіти сьогодення відносять уміння оперувати такими технологіями і знаннями, які задовольняють потреби інформаційного суспільства, готують молодь до нових ролей у цьому суспільстві [5]. Важливим сьогодні є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати та управляти інформацією, активно діяти, швидко ухвалювати рішення, навчатися протягом життя.

Освіта ставить перед собою нове завдання – сформувати у студента вміння навчатися. У шкільній освіті сьогодні домінують такі тенденції, як запровадження основного ядра знань, своєрідного базового мінімуму, на якому вибудовується подальший комплекс знань, умінь, ставлень, навичок, компетентностей; формування цілісного сприйняття світу; оновлення змісту традиційних дисциплін; запровадження нових нормативних і спеціальних курсів. У зв'язку зі зміною змістових компонентів освіти відбуваються зміни технологій їх реалізації. На передній план виходять інформаційні технології, дистанційне навчання, які охоплюють мережі університетів та шкіл, систему підготовки кадрів та підвищення кваліфікації, застосовуються у сфері обміну педагогічною інформацією. Усі ці та інші перетворення, що відбуваються в процесі модернізації змісту освіти, мають бути належним чином відображені в освітніх стандартах, які створюються [4]. В умовах глобалізаційних процесів, взаємопроникнення ринків праці та інтернаціоналізації національних економік освіта розглядається як своєрідний ключ до майбутнього економічного процвітання, ефективний засіб боротьби з безробіттям, рушійна сила науково-технічного прогресу та паспорт індивідуального успіху.

Надзвичайно важливою проблемою у цьому контексті стає проблема забезпечення високої якості освіти, яка визнається визначальним фактором розвитку та необхідною умовою успішного існування будь-якої країни. Як зазначається в освітянській Доктрині, «якість освіти є національним пріоритетом, передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права на освіту» [1]. Якість освіти відстежується за допомогою моніторингу, який у галузі освіти розуміється як систематичні процедури збору даних щодо важливих аспектів освіти на національному, регіональному та місцевому рівнях

з метою безперервного відстеження за її станом та прогнозом розвитку. У контексті входження України до світового співтовариства система моніторингу у країні відсутня, що не дає можливості справедливо оцінити рівень якості національної освіти. Водночас зарубіжні країни, зокрема західні, активно розвивають моніторинговий досвід, вибудовуючи складні національні моделі індикаторів якості освіти та беручи участь у міжнародних порівняльних вимірюваннях освітніх систем, що проводяться Європейським Союзом або Організацією економічного співробітництва та розвитку.

За допомогою моніторингу здійснюється аналіз демографічного, соціального та економічного контексту (відносна кількість осіб шкільного віку, зв'язок між людськими ресурсами та економічним ростом та ін.); ресурсів, що вкладаються в освіту (стан шкільних будівель, шкільного обладнання, забезпечення дидактичними матеріалами); освітнього процесу (кількість навчальних годин, днів тощо) та результатів, які продукує освітня система (досягнення учнів з ключових дисциплін, відсоток учнів, що склали випускні екзамени, які вступили до вищих навчальних закладів). Успішний розвиток української освіти, безперечно, залежатиме від створення та запровадження системи моніторингу якості. Визнаючи таку необхідність на законодавчому рівні, черга за кропіткою практичною роботою для створення реальної можливості для України мати освіту високої якості [3].

Сфера освіти має впровадити ефективні засоби контролю, планувати і здійснювати регулярні стандартизовані оцінки. Стратегія у сфері освіти має відповідати фінансовим реаліям. Оскільки державні фінанси залишаться обмеженими у середньостроковій перспективі, то уряд має визначити обмежену кількість стратегічних пріоритетів, які він може фінансувати і підтримувати.

Одним із найяскравіших інноваційних проявів глобальних тенденцій суспільного розвитку є утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства й особистості. Цей процес вносить принципові зміни у загальну філософію освіти та ставить нові завдання і одночасно відкриває нові горизонти психолого-педагогічного пошуку. Інформаційне суспільство – це новий, особливий етап життєдіяльності цивілізації. Він базується на інтелекті. Його головною дійовою особою є людина, яка володіє інформацією, комп'ютерною і лазерною технікою, нанотехнологіями і генною інженерією, електронікою, теле- і відеокommунікаціями тощо.

Разом зі світом у фазу інформаційного суспільства вступає й Україна. І хоча рівень інформатизації у нас ще далекий від оптимального, саме він (і перспективні завдання його розвитку) зумовлюють зміну соціальної ролі відповідальності людей, які забезпечують виробництво, передачу і розповсюдження інформації, виробників сучасної інформаційної техніки і технологій, учених і працівників освіти.

Якою має стати загальна філософія освіти інформаційного суспільства? У чому принципова новизна новітніх парадигм освітньо-виховної діяльності, що розгортаються в інформаційному просторі завдяки інформаційним

педагогічним технологіям? Які першочергові питання постають у зв'язку з цим перед нашими науками і які відповіді підготували на них наші вчені? Як відомо, філософія освіти інформаційного суспільства осмислена ще недостатньо повно [2, 156]. Мова повинна йти не лише про окремі, хоч і вагомі, розробки, а про комплексне, широкоформатне, міжгалузеве дослідження, налагодження співпраці з науковцями системи охорони здоров'я, теле-комунікацій, виробниками комп'ютерних програм, навчальних закладів, що готують фахівців відповідного профілю.

Важливою і недостатньо дослідженою складовою загальної філософії освіти XXI ст. є проблема, пов'язана з таким глобальним процесом сучасної епохи, як інтелектуальний перерозподіл світу, що дедалі відчутніше позначається на житті майже всіх країн світу. Не є винятком і Україна. Освіта впродовж життя є унікальним механізмом виживання людини і людства в інформаційну епоху [6, 240]. При цьому слід пам'ятати, що цей механізм не лише забезпечує адаптацію людини до ситуації, але й справляє зворотний вплив на неї шляхом вияву її (людини) творчої активності.

Тому нова концепція інноваційно-технологічного прориву має постати лейтмотивом поступу української державності. Наука та освіта повинні стати реальними пріоритетами державної політики в Україні. Має бути створена модель, що існує та взаємозумовлює дієвість своїх складових: наука – освіта – виробництво (практична реалізація). Цей причинно-наслідковий ланцюг інтелектуально-прикладної реалізації здатен «вирвати» країну з площини колоніально-сировинного приросту та закласти нові умови для цивілізаційного, культурного й економічного поступального розвитку. Науково-освітній напрям є субстанційною основою, визначальним стрижнем, що закладає перспективи потенційного еволюційного стрибка будь-якого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондратова Л. Проблеми вищої педагогічної освіти та її модернізація у світлі Болонської угоди / Л. Кондратова // Вища школа. – 2008. – № 1 – С. 26–34.
2. Кузнецова М. І. Жорстокий досвід історії: уроки «радянської» науки і вищої освіти / М. І. Кузнецов // Вісник Російської Академії наук. – 2004. – Т. 74. – № 2. – С. 160–166.
3. Кузнецов В. Зрозуміти науку в контексті культури. Структура наукових революцій / В. Кузнецов ; пер. з англ., уклад. В. Ю. Кузнецов. – М. : ТОВ «Видавництво АСТ», 2003. – 605 с.
4. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К., 2005. – 448 с.
5. Мовчан В. С. Освіта в контексті глобалізаційних процесів: моральні аспекти / В. С. Мовчан // Філософсько-антропологічні студії. – 2008. – К. : Стило ; Д. ДНУ, 2008. – С. 161–167.
6. Про національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 року № 347 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. –

C. 11–14.

7. Ніколаєв В. П. Економічні роздуми про освіту / В. П. Ніколаєв, Я. М. Буткевич // ww.oko.com.ua/okorus/publications/articles/aboutedu.html

РЕЗЮМЕ

О. И. Булейко. Наука и образование XXI века: тенденции общественного развития.

В статье рассмотрены тенденции развития современной науки и образования. Роль инновационных технологий за последнее десятилетие качественно выросла в формате геометрической прогрессии. Потребность в расширении диапазона возможностей и глубинной структуризации наукоемкой составляющей потенциала нации есть даже не потребностью, а требованием либо даже единственным возможным вектором развития страны, элементом выживания.

Ключевые слова: информационные технологии, образование, развитие, общество, тенденции, наука.

SUMMARY

O. I. Buleyko. Science and Education of XXI century: Trends of the Public Development.

The development trends of the modern science and education are consider in there article. During the last years the role of innovative technologies qualitatively grew up in the format of geometric progression. The needs of increase the range of opportunities and profundity strukture of the scienceable component of the national potential are not only neassity, they are requirements and sole possible, they are requirements and sole possible vector of the development of the country, element of survive.

Key words: information technologies, education, development, society, trends, science.